

KEREKES ISTVÁN¹
VOLT EGYSZER EGY MAGYAR KARMESTER
Somogyi László és kora

ELŐSZÓ

Somogyi László neve ma már csak az idősebb generáció számára cseng ismerősen. Munkásságáról, személyiségéről, emberi és művészi kvalitásairól próbál tiszta képet adni ez a munka – a kortársak visszaemlékezésinek tükrében. Somogyi László egy olyan korban vált zenei életünk részévé, amikor Európa, sőt az egész világ értő fülei hazánk felé fordultak. Olyan korban nőtte ki magát szuverén művésszé, amikor ez már nem egészen volt így, s pontosan ezért volt szükség minden megnyilvánulásra, amely biztosította kulturális kincseink őrzését, hagyományaink továbbvitelét, egyszerűen jövőnket. A számtalan történetből, anekdotából, hihető és kevésbé hihető mozzanatból meghatározó erejű zenei jelenség portréja kerekedik ki. Aki e könyvet végigolvassa, pontos és árnyalt képet kap egy kivételesen jelentős művésztanár egyéniségéről, tevékenységéről, ünnep- és hétköznapijairól. S nem utolsósorban zenetörténetünk talán legfontosabb évtizedeiről.

2005. november 15.

Kocsis Zoltán

AJÁNLÓ ELŐSZÓ

Az előadóművész az örökkévalóságnak szánt igénnyel dolgozik, de a pillanat fényében csillan meg. S ez a csillanás – méltatlanul – azon keveseké marad, akik jelen voltak hangversenyén vagy színházi előadásán. Ma már bárkinél lehet értékelhető hang- és képminőséget rögzíteni képes berendezés, s a felvétel még a produkció napján felkerülhet a világhálóra; de nem oly rég még csak rádió- és

¹ Az interjúkat-visszaemlékezéseket készítette, a **Somogyi László** (Budapest, 1907. június 25. – Genf, 1988. május 20.) **karmesterről**, a magas színvonalú magyarországi karmesterképzés megteremtőjéről szóló könyvet szerkesztette, jegyzetekkel, fényképekkel (köztük számos *saját* felvétellel pl. Operaház, Harangvirág utca stb.) és CD mellékletekkel ellátta, valamint a Függelékét összeállította Kerekes István. Az első kiadás (2005) fekete-fehér, bővített és felújított változatának reménybeli megjelenése előtt néhány részletet bemutatunk az Emlékkönyvből.

televízió-társaságoknak volt megfelelő masinájuk, miként sugárzási felületük is. Meg a lemezkiadóknak, amelyek anyagi lehetőségeik függvényében sztárt faraghattak, például egy karmesterből, azonban, ha az egyidejű felismerés elmaradt, nem volt mód az utólagosra, legfeljebb szerzők esetében. Somogyi László akkor és ott volt jeles és jegyzett karmester, amikor és ahol készülhetett már néhány felvétele, de nem volt még nemzetközi hatású mecénatúra, amely kellően széles „piacra dobhatta volna”. A könyv, amelyet kézben tart az olvasó, kettős érték. Egyrészt sikeres kísérlet a pálya felvázolására, csaknem olyan módon, ahogyan régészek és restaurátorok tisztítanak meg már már felismerhetetlen tárgyakat, hogy feltárják eredeti szépségüket. Másrészt nem egyetlen utólagos portrérajzoló szemszögéből teszi ezt, hanem Somogyi kortársainak megszólaltatásával, akik társai voltak a pályán, nemegyszer produkciókban, akik szakmai és emberi arcélét is meg tudják formálni. Tehát nemcsak portré, hanem mint a kötet alcíme ígéri, korrajz is kibontakozik. Ha ismeretlen nevekbe botlanának a beszélők között, olvassák akár úgy, mint egy regényt. De tudhatják, hogy nem a fantázia ködébe tekintenek, hanem a valóságot ismerik meg. S mire kiolvassák, Önök előtt áll majd egy a korában jelentős művész, és e jelentős művész kora.

2022. január 15.

Hollós Máté

HAMLET, A TÚLTERHELT DÁN KIRÁLYFI HEVESI JUDIT HEGEDŰMŰVÉSZ –TANÁR²

Szerencsés embernek mondhatom magam: ha előveszem régi zeneakadémiai indexemet, még ma is elcsodálkozom a sorakozó nagy nevek láttán: Ádám Jenő, Bartha Dénes, Zatureczky Ede, Weiner Leó, Szabolcsi Bence, Molnár Antal, Szervánszky Endre, Lukács Pál, Kistétényi Melinda, Kodály Zoltán... És Somogyi László, aki abban az időben a karmesterképzőt

² Katona Béla növendéke a Zeneakadémián (1946–50 és 1952–58). 1949 és 1952 között a Honvéd Központi Művészegyüttes zenekarának tagja, 1958 az Országos Filharmónia szólistája. 1960-tól tanár (zeneiskola, Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola, Zeneművészeti Főiskola Zenetanárképző Intézete). Szólókoncerteket és kamarahangversenyeket adott, Szalay Józseffel ő mutatta be (1961) a kortárs magyar kamarazene egyik mérföldkövének számító kompozíciót, Kurtág György hegedűre és cimbalomra komponált Nyolc duóját. (Lásd: Függelék)

vezette, és a növendékzenekart irányította. Mi növendékek szerettük a zenekari-gyakorlat órákat. Mindig jó volt a hangulat, Somogyi tanár úr nem volt túl szigorú (de fegyelmezetlenségről szó persze sem lehetett). Kérte, hogy mindenki bátran játsszon, ...szabad téveszteni! Néha régi történeteket mesélt zenekari hegedűs korából. Egyszer például egy próbán rettenetesen behúzott egy – generálpauzába! Egy szál egyedül... Félholtta válva ült – a karmester viszont a zenekar színe előtt megdicsérte! Azt mondta, hogy az a behúzás elsőosztályú volt! remekül szólt! Csak úgy áradt belőle az öntudat és a meggyőződés!... S ezután az izgalmas „tanmese” után mi sem akartunk már „fal mellett” játszani!

A zenekar tagjaként az a nagy öröm ért, hogy egy hangversenyen Bach d-moll kettősversenyét játszhattam mesterem, Zatureczky Ede egy másik növendékével, a kitűnő Fodor Katicával. Somogyi tanár úr arra buzdított, hogy játsszunk bátran és szabadon. Szót fogadtunk, és sikerült is minden. Ennek a növendékkoncertnek még egy szólistája volt, aki Bach E-dúr koncertjét játszotta: Sívó József; a karmester pedig nem volt más, mint a Somogyi-növendék, a felejthetetlen Kertész István.

Somogyi László hangversenyein híresen szépen szóltak a vonósok, évről-évre egyre szebben. Következetesen dolgozott ezért. Magasrendű, ihletett elképzeléseit a megszólaltatás pontosságán, annak tökéletesítésén keresztül valósította meg. Nagy gondot fordított a vonások *kidolgozottságára* és *összehangolására*. Emlékszem, egy alkalommal (még mint kamarazene-növendéke) kérte, hogy segítsék egy darab zenekari anyagának vonósszólamaiba bejelölni a vonásnemeket. Nagyon megtisztelőnek éreztem a feladatot! A főpróbán rendben is volt minden, de a hangversenyt mégsem lehetett megtartani. 1944 márciusát írtuk...

Sokszor eszembe jut, mi is lehetett Somogyi László ama nevezetes megjegyzése mögött, amikor így pirított rá az egyik hegedűsre:

– Kérem, maga úgy hegedül, mintha egy trombitás a hangszerét nem fújná, hanem *szívná*!

(Valóban, milyen hegedűs is az, akinek nincs hangja?)

Ezt a megjegyzést nagyon mulatságosnak, de egyben mélységesen *lényegre tapintónak* érzem azóta is.)

Láttam Somogyi Lászlót felszabadultan, önfeledten nevetni is. Ugyanis az 1952-56-os tanévekben kivételesen operarendezői szak is volt a Zeneakadémián. A tehetséges és kedves új hallgatókkal ritkán találkoztunk ugyan. hisz' rengeteg elfoglaltsága volt mindannyiunknak ezekben az emlékezetes reformévekben. Egy alkalommal fényes ajándékot kaptunk tőlük: fergeteges pamflet-műsornak (rendezte Devecseriné Huszár Klára) lehettünk elragadtatott tanúi a Zeneakadémia Kistermében – tanárok, hallgatók, mindannyian. A címe Hamlet, a túlterhelt dán királyfi volt, a műsor fénypontja pedig Somogyi Tanár úr karmesterórája volt. Erős Péter alakította a Mestert – „vérfagyasztóan”... S ott voltak a „begyulladt” tanítványok, Ungár Tamás, Borbély Gyula, és a többiek. Előbb Borbély Gyuszi „hozott az órára” valamit, de a „Tanár úr” (Erős Péter) nem volt meglepődve:

Erős Péter

Somogyi László

– Gyusziíí!... – csak úgy süvített a hangja, zengett a Kisterem... Azután Ungár Tamás „felelt” a Kis éji zenéből. Felemelte a karját, hogy beintse, az elejét. A kezdetét.

– Rrrrosssz!! – ...újabb karfeltevés, beintés. Megszólaltak a zongorák.

– Rrrrosssz!! – még egyszer, és még egyszer... Végül, sok-sok kísérlet után azt mondja a „Tanár úr” (már legalább másfél ütemet átvettek...): – Jó! Tovább!! – mire Tamás halkán rebegi: – Eddig hoztam...

#

Fantasztikus volt a siker! A legmulatságosabb pedig az volt, hogy a nevetés-hullámokat mindig Somogyi László hangos hahotája indította el. Mert a poénokat ő értette meg legelőször! Meg se sértődött, pedig a fiatalok igazán nem kímélték. (1999. 8. 25.) Erős Péter Somogyi „tanár”.

A KLARINÉT HANGJA NOVOTNY GERGELY ZENEKARI KLARINÉTMŰVÉSZ³

100 éve született Novotny Gergely

Egy alkalommal a Székesfővárosi Zenekar a Somogyival próbált, a 6-os stúdióban és utána, ahogy mentünk el, találkoztunk a Rádió kapujában.

– Hova-hova, Novotny? – kérdezte, mire mondtam, hogy a Zeneakadémiára megyek át.

– Nekem is van dolgom ott, úgyhogy elkísérem, ha megengedi – mondta erre. El is indultunk, és egész úton beszélgettünk – se azelőtt, se ezután nem volt ilyen. Szép napfényes délután volt; a Bródy Sándor utcában, az egyik sarkon van egy kocsmá, oda is betértünk. Valamit megittunk, egy pohár sört talán. Pedig este koncertünk volt, és én soha nem ittam fellépés előtt – még véletlenül se. Mert nagyon hamar rájöttem, hogy a reflexeim lelassulnak az alkoholtól; akkor pedig se figyelni, se játszani nem lehet. Úgyhogy én még távolról se néztem rá az italra – de azon a napon nagyon meleg volt, és nagyon jól el is beszélgettünk. A kocsmá pultjára dőltünk, és éppen ott tartottunk, hogy „Klemperer vagy Kleiber”.⁴

... Én arról beszéltem, hogy Kleibernek milyen élményszerűek a próbái. Tudniillik Kleibernek egy-egy próbája, vagy a főpróba egyenesen döbbenetes

³ **Novotny Gergely** zenekari klarinétművész (Budapest, 1925. február 22. – Budapest, 2003. október 31.) a ciszter gimnáziumba Rajeczky Benjámint indította el zenei pályájára. A Zeneakadémián 1939-től Váczi Károly (klarinét), Weiner, Kodály, Molnár Antal, Kósa György növendéke. 1945–47 Szegedi Nemzeti Színház, 1947–1980 Székesfővárosi Zenekar tagja. Író, költő, filozófus, színműíró. Hangjátékai elhangzottak a Magyar Rádióban (Lásd: Függelék)

⁴ Erich Kleiber világháború után először 1948-ban lépett fel Budapesten (Városi Színház, december 16-án és 20-án). – Jemnitz Sándor (Népszava): „Erich Kleiber a zenekari próbák embere, és igen kevesen tudnak oly élvezetesen és egyúttal eredményesen zenekart nevelni, mint ez a szellemes, céltudatos karmester. A Székesfővárosi Zenekar egyik jóeszű tagja találóan jegyezte meg, hogy Erich Kleibernek kellene a mesterműveket betanítani, és azután Otto Klemperernek kellene azokat vezényelni.”

volt – de a koncert utána egy „leesés” ... gyengébb volt a koncert, „jelentéktelenebb”. A főpróbának a hangulatát, egy Eroica szimfóniának azt a *monumentálisát*, amit átéltünk a főpróbán, azt Kleiber nem tudta megvalósítani a koncerten!

Aztán tovább mentünk, és a Király utcában már azt tárgyaltuk, hogy Kleiber tulajdonképpen a magyarázataival, hasonlataival, képeivel él és dolgozik a próbán – de amikor dirigálnia kell, akkor *azt* nem tudja annyira megvalósítani. És Klemperer pontosan az ellenkezője! Mert Klemperer is sokat próbál, ... lehet mondani. Mert *négyórás* próbákat kért például Klemperer! Tízről kettőig. De az Eroicát ő még így *sem vette végig* a próbán! Vagy a Skót szimfónia, azt se – csak hogy utána a koncert...! Az volt a legfantasztikusabb; akkor játszott a legjobban az ÁHZ!⁵ Tulajdonképpen az mindig ÁHZ volt; csak a neve változott mindig meg, a zenekar, az ugyanaz maradt... Budapesti Hangversenyzenekar, Székesfővárosi Zenekar, Állami Hangversenyzenekar, és mostanában Nemzeti Filharmonikus Zenekar – ugyanarra a zenekarra gondolunk most is, és akkor is így volt ez. A háború után is, amikor szinte lázas zenei élet volt, és az az érdekes, hogy a szegénység és a nyomor és minden ellenére... hihetetlen intenzív volt a zenei élet! Európa legjobb karmesterei is eljöttek Magyarországra, sőt hát azt lehet mondani, a világ legjobb karmesterei. Mert végeredményben a Bernstein-féle „Zene” – az valami fantasztikus volt! Erre emlékszem - 28 éves volt Bernstein, és tudta a darabot! És nem az, hogy tudta, hanem *kívülről* tudta!⁶

És érdekes, hogy a Somogyival is sokszor hallottam a „Zenét” (abban nem játszottam, mert abban nincsenek fúvósok), és az is *mindig* nagyon jól ment. Az is mindig olyan koncert volt, amire szívesen emlékszik vissza zenekar is, közönség is. Pedig azt borl Erich Kleiber világháború után először 1948-ban lépett fel Budapesten (Városi Színház, december 16-án és 20-án). – Jemnitz Sándor (Népszava): „Erich Kleiber a zenekari próbák embere, és igen kevesen tudnak oly élvezetesen és egyúttal eredményesen zenekart nevelni, mint ez a szellemes, céltudatos karmester. A Székesfővárosi Zenekar egyik jóeszű tagja találóan jegyezte meg, hogy Erich Kleibernek kellene a mesterműveket betanítani, és azután Otto Klemperernek kellene azokat vezényelni.” Beethoven III. Eroica szimfóniáját két alkalommal (1947. október 20. Városi Színház és

⁵ Beethoven III. Eroica szimfóniáját két alkalommal (1947. október 20. Városi Színház és 1948. szeptember 4. Károlyi-kert) vezényelte Otto Klemperer, Mendelssohn III. (Skót) szimfóniáját is kétszer (1948. október 19. Városi Színház és 1949. december 12. Zeneakadémia)

⁶ Bartók: Zene húros-, ütőhangszerekre és cselesztára - 1948. 5. 20. (Zeneakadémia)

1948. szeptember 4. Károlyi-kert) vezényelte Otto Klemperer, Mendelssohn III. (Skót) szimfóniáját is kétszer (1948. október 19. Városi Színház és 1949. december 12. Zeneakadémia) 3 Bartók: Zene húros-, ütőhangszerekre és cselesztára – 1948. 5. 20. (Zeneakadémia) borzasztó nehéz eldirigálni... És a későbbiekben én úgy magamban is elgondolkoztam, hogy mi is volt Somogyinak az igazi jelentősége. Mert az volt az érdekes, hogy ugye „őutána” volt egy „Ferencsik-egyeduralom”; amikor már nem volt Somogyi... S én azt gondolom, hogy ameddig Somogyi volt, addig ez borzasztó jól tett Ferencsiknek is! És jól tett az egész magyar zenei életnek, ez a... „két dudás egy csárdában”-dolog. De hát itt nem is egy „csárda” volt – mert itt akkor három nagyzenekar volt, a Filharmónia Zenekar, az ÁHZ és a Rádiózenekar. Tehát ők nem zavarták egymást, és egymásmunkáját. Namost, a helyzet az, hogy Somogyi más típusú ember volt, és más típusú muzsikos, mint Ferencsik; tökéletesen más. Ferencsik nem szerette az elméleti dolgokat, nem szerette a tudálékosságot – és mi meg a Somogyit nem szerettük túlságosan, mert nagyon sokat *beszért* a próbákon. Csakhogy amit beszért, az nagyon okos volt, lényeges volt. Úgyhogy érdemes volt odafigyelni. Általános zenei dolgokat hihetetlenül érdekesen, pontosan tudott elmondani vagy magyarázni. – De még más „közünk” is volt egymáshoz, mert amikor csináltuk például a Schubert Oktettet (az ÁHZ fűvósai összeálltak, egy koncertre), és megkértük őt, hogy korrepetáljon velünk, azt ő nagyon szívesen elvállalta. Ilyesmire számíthatott az ember, mert a Somogyi nagyon lelkiismeretes muzsikos volt. Namost, felmentünk hozzá (valahol a Pasaréten lakott), és emlékszem, hogy még vendégül is látott minket. A kertben ültünk le, kicsit diskuráltunk, és valamilyen tejszínhabos málnával kínált meg a felesége; azután fölmentünk és dolgoztunk; zeneileg jól átrágtuk magunkat az Oktetten. Nomost, az is biztos, hogy Somogyi ezeken a házi korrepetálásokon tökéletesen barátságos volt. Kellemes hangulatban voltunk, ő meg nyugodtan, nagyon figyelmesen gyakorolt velünk – és ez az, ami Ferencsikkel tulajdonképpen elképzelhetetlen lett volna. Mert ha nekem volt egy darabom, amit megtanultam, amivel elkészültem, és megkértem Somogyit, hogy hallgassa meg, és szóljon hozzá, akkor ezt lehetett tőle kérni. Ő szeretett dolgozni, és szeretett próbálni, szerette újra és újra „megteremteni” a zenét! Nagyon intelligens volt, és állati jó dolgokat mondott a próbákon; alapvető dolgokat. Például: „Egy zenekar színvonala nem attól függ, hogy kik a legjobbjai, hanem kik a legrosszabbak!” vagy: „Egy brácsás a harmadik pultnál ne legyen nekem „jó muzsikos”! Ne legyen külön „zenei mondanivalója”, saját „elképzelése”! Hanem

alkalmazkodjon a többihez, és játsszon úgy, ahogy a többi; illeszkedjen bele az *együttes* játékba!”

...**D**e egyszer ő is „hamisan játszott” (csak egy ilyenről tudok, de az *nagyon* „hamisan” szólt)! Már nem emlékszem magára a műsorra, csak arra, hogy a szólista nem jött el! Megbetegedett, vagy valami más – egy a lényeg: az a szám elmaradt. Tehát valamivel rövidebb lett volna a műsor; és ő kitalálta, hogy játsszuk el a Coriolan-nyitányt. A zenekarnak ez repertoár-számja volt, úgyhogy nekünk ez nem volt probléma, természetesen – de hogy ezt úgy „beszúrja” Somogyi... egy próba nélkül – ez elég rázós volt. Esti koncerten, a Zeneakadémia Nagytermében. Lehet, hogy játszottuk is vele nem sokkal előtte, erre már nem emlékszem, de az esetre nagyon jól... Mert a koncert után kiderült, hogy előtte órája volt a Somogyinak, karmesterképzős órája, aznap, délután. És ott is a Coriolant tanulták a gyerekek. – Nomost, a Coriolannak a végén van a generálpauzás ütem, és az egyik növendéke (most már nem tudom, hogy melyik) *beleüött*!... (Az órán.) És a Somogyi ordítani kezdett, hogy ez milyen óriási hiba; hogy ez nem egy egyszerű nem-oda-figyelés, hanem ez tehetségtelenség, meg ilyesmi. Szóval, nagy botrány volt. No, és akkor este meg ő akarta vezényelni, mindenkinek a meglepetésére... Garay volt a koncertmester, és azt mondta a Somogyinak, amikor az bejött a színpadra: – Veled próba nélkül a Coriolant játszani?! erről szó sem lehet! Ebben nem vagyok benne! – mondta, és kiment... Tehát a koncertmesteri hely üres volt; a koncerten!... és mi Garay György elkezdünk így játszani. Nem is volt semmi baj, mindenki figyelt, és ment az szépen. De elérkezünk a végére... ahhoz az ominózus, „mindenki által kedvelt” generálpauzás ütemhez... ami *után* van még a három pianissimo pizzicatos negyed... és Somogyi akkor beintett a szünetbe! Pont úgy, mint a növendék délután. „...A fele zenekar kicsit megpengette a húrokat – dehát mindenki zavarban volt, hogy most mit csináljon... „Hát most játsszak, vagy ne? A karmester beintette, a kottában meg szünet van...”

Novotny Gergely

1947 decemberében híre kelt, hogy próbajáték lesz a Rádiózenekarnál. Somogyi akkor még a Székesfővárosi Zenekar vezetője volt, de a Rádiózenekart is sokat vezényelte.⁷ Tehát próbajáték volt, és ott voltunk vagy tizenöten – *egyetlen* helyre! Dehát jött mindenki, aki a „közelben volt”, vagy hallott róla – én is lejátszottam a dolgokat, rendesen, ahogy csak tudtam. De nem engem vettek föl – annak ellenére, hogy már hónapok óta gyakran játszottam a Rádiózenekarban, mint kisegítő, tehát már mindenki ismert. De a Csepeket vették föl, egy nálam jobban játszó dzsessz-klarinétost. Aki a Rádió könnyűzenei zenekarában is játszott. (Érdekes, hogy a próbajátékon egy karmester sem volt ott, a Somogyi sem – nem tudom, hogy mi lehetett az oka.) De semmi hiba nem volt, maradtam a Székesfővárosi Zenekarnál – 1980-ig... és az negyvenhárom év! – Ám de akkor (1948 elején történt a dolog) két hét se telik el a próbajáték után, mikor a Brunovszky meg a Bonyhádi (a Rádiózenekar titkárai voltak) telefonálnak, hogy azonnal menjek be a zenekarba! Adnak hintót, adnak szerződést, adnak aranyklarinétot... *mindent* adnak, csak *rögtön* menjek be! Miért, mi van? Mi történt? ...Hát egy Mozart-zongoraversenyt⁸ próbáltak a Zeneakadémián, még szólista nélkül; csak éppen-hogy át akarta nézni a Somogyi. Nomost, a lassú tételben van egy kis klarinét-szóló, azt játszotta a Csepek (akit előtte fölvelt a Rádiózenekar), aki széphangú és jó technikájú, nagyszerű klarinétos volt. Ő játszotta *volna*... Mert ahogy ehhez a helyhez értek, és Csepek elkezdte játszani, a Somogyi megállította, és mondta, hogy simábban játssza, és kicsit nagyobb crescendo-val. Újra kezdték, de a Somogyi rögtön felmordult, hogy miért nem *sóhajtvá* indítja?... kicsit finomabban, panaszkodva! Még egyszer! ...de azután már elkezdett üvölni, hogy „hát nem mondtam, hogy ne *így* csinálja?! Hát Mozartot játszik, ember!” – dehát a Csepek nem tudott *úgy* játszani. Valószínű, hogy nem illeszkedett a Mozart-stílusba, ahogyan játszotta. Lehet, hogy más stílusú műben nem jött volna ez ki (ha például Debussyt vagy Ravelt játszanak). Jó muzsikusz és jó klarinétos volt ez a Csepek, nagyon szép hangja is volt. De Somogyi dührohamot kapott:

– Hát maguk megőrültek?! hát itt volt már valaki, aki jó volt. Aki rendesen játszott! És akkor azt kirúgják, és idehoznak maguk valami szörnyeteket?! – Azt

⁷ 1947-ben például tizenegy alkalommal

⁸ A Székesfővárosi Zenekar ezidőben két alkalommal – 1948. január 8-án Yvonne Loriod-dal, és február 8-án Fischer Annie-val – kísért a 488-as Köchel-jegyzékszámú zongoraversenyt, Somogyi László vezényletével, mindkétszer a Zeneakadémia Nagytermében

mondhatnánk, hogy „csak” egy kis nyúlfarknyi klarinétszóló... néhány ütem az egész; elhalkul a zenekar, és megszólal egy fafúvó... Dehát gyönyörű pillanata ez a zongoraversenynek. És a Somogyi *azt* akarta hallani, *olyan* klarinéthangot, amit erre elképzelt. ...Rögtön dühbe gurult – és elrohant! Félbeszakadt a próba. És ekkor telefonáltak nekem, hogy *azonnal* menjek be... Hát fogtam magam, és bementem. Nem is tudtam, miről van szó, az Akadémia kapujában Bonyhádi „Szepi” azt mondta, hogy a Mozart-zongoraversenyt kell kísérni. Szólista ma 1 1947-ben például tizenegy alkalommal 2 A Székesfővárosi Zenekar ezidőben két alkalommal – 1948. január 8-án Yvonne Loriod-dal, és február 8-án Fischer Annie-val – kísérte a 488-as Köchel-jegyzékszámú zongoraversenyt, Somogyi László vezényletével, mindkétszer a Zeneakadémia Nagytermében Novotny Gergely (1950 körül) még nincs, csak átvesszük a kíséretet... és hogy egy kis baj volt a próbán. Azután folytatódott a próba, beült a zenekar, és átvettük a zongoraverseny lassú tételét... de én nem tudtam az egésztől, és csak játszottam rendesen, ahogy kell. Jött a klarinétszóló, azt is elfűjtam szépen – Somogyi meg odanézett, tudomásul vette egy szempillantás alatt, hogy én ülök ott, és én játszom. És kész. Egy szót se szólt. Megállás nélkül átjátszottuk a második tételt, aztán a harmadik tételen kezdtünk dolgozni; semmi külön „cécó” nem volt. Ismert is persze a Somogyi (csak a próbajátékon nem hallott), mert jó pár koncertet játszottam már vele a Székesfővárosi zenekarban, és néhányszor a Rádiózenekarban is. És ő pontosan tudta azt, hogy egy zenekarban ki hogy játszik. Tudomásul vette, hogy most ott én ülök, és el volt intézve az egész probléma – a klarinétszólóval együtt.

Novotny Gergely

De Somogyi nemcsak erőszakosságaival, cirkuszosokkal vonta magára a figyelmet, hanem ezzel teljesen egyidejűleg a zene iránti szeretetével is. Mert azt se lehet megtagadni tőle, hogy nem egyszer és nem kétszer csodálatos zenét csinált! Őneki igazán sodró volt a temperamentuma, egy vezető- vagy inkább

egy uralkodó típus, aki iszonyatos feszültségben élt. Ahogy ő a zenét meg *akarta* csinálni! Ez a zenei dinamizmus körülötte tökéletesen más volt, és nagyon jól ellensúlyozta azt a fajta légkört, ami Ferencsiket lengte körül. Az a nyugalom, az a higgadtság – ami Ferencsik Jánosból áradt. Mert neki technikailag egy felmérhetetlen eszköz állt a rendelkezésére: varázslatos keze volt! Ráadásul amikor nagy apparátus volt a kezében, akkor mennél nagyobb volt a zenekar, és ha még kórus is volt hozzá, annál jobban „otthon” érezte magát! Ezt maga Somogyi mondta, amikor már közeledtünk a Zeneakadémiához, és még hozzá tette azt is, amire akkoriban jött rá: sok karmester saját magát is tönkre teszi azzal a rossz „ideológiával”, hogy „a zenekar nem hagyja az ő egyéniségét érvényesülni! A zenekar húzatja magát (például); lemarad, nem a kezemre játszik! Hát ne *húzzanak*, kérem, ne húzassák magukat” ...

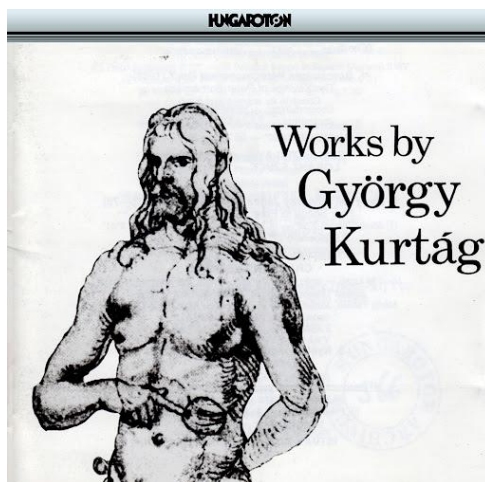
– Ja – mondta Somogyi, hát dirigálja gyorsabban! a zenekar akkor gyorsabban fog játszani. – S azt mondta, hogy ő egészen biztos abban, hogy a zenekar mindig *azt* csinálja, amit a karmester mutat! És a zenekarral lehet beszélni is, és kell is beszélni. Hogy tudatosan is alá legyen támasztva, amit csinál. Hogy nem csak azért csinál meg egy részt így vagy úgy, mert a karmester azt kéri, hanem maguk is érzik és *tudják*, hogy ezt így kell!

...Hát ilyen dolgokról beszélgettünk akkor, az úton – és ez azért érdekes, mert ilyen szituáció nem jöhetett létre a Ferencsikkel. Mert Ferencsikkel nem lehetett a zenéről beszélni. (Egyáltalán, azt éreztük, hogy semmiről sem lehet vele beszélni.) Sőt... a zenéről való beszéd még mintha ingerelte is volna őt. Somogyi viszont benne élt a zenében! valaki azt mondta, hogy egy nagy „zenerajongó” volt! Ez nagyon találó és kifejező meghatározás, és én azt gondolom, hogy azzal együtt, hogy szintén nagy egyéniség volt, és hogy neki az élete volt a zene, a legnagyobb jelentősége Somogyinak abban volt, hogy annyira *különbözött* Ferencsiktől.

(1999. augusztus 5.)

FÜGGELÉK

I.

Hevesi Judit (hegedű) és **Szalay József** (cimbalom)

[**Eight Duets for Violin and Cimbalom Op. 4: Vivo** \(0:24\)](#)

[**Eight Duets for Violin and Cimbalom Op. 4: Adagio** \(0:57\)](#)

[**Eight Duets for Violin and Cimbalom Op. 4: Poco sostenuto** \(0:18\)](#)

[**Eight Duets for Violin and Cimbalom Op. 4: Allegretto** \(0:31\)](#)

[**Eight Duets for Violin and Cimbalom Op. 4: Without tempo indication \(Agitato\)** \(0:46\)](#)

[**Eight Duets for Violin and Cimbalom Op. 4: Risoluto** \(0:28\)](#)

[**Eight Duets for Violin and Cimbalom Op. 4: Vivo** \(0:34\)](#)

[**Eight Duets for Violin and Cimbalom Op. 4: Lento** \(1:02\)](#)

© 1990 HUNGAROTON RECORDS LTD.

II.

Novotny Gergely írásából:

[**Novotny Gergely, szerző Liget | Szitakötő**](#)